

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Θ'.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΜΑΪΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ
1851

ΤΕΥΧΟΣ Δ' Ε' Σ'.

Μ Ε Λ Ε Τ Η

ΠΕΡΙ

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

Ἐν τῇ σεπτῇ χορείᾳ τῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας πρωτεύει ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ'. αἰῶνος ἀκμάσας Ὁριγένης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὅστις καὶ ὡς διευθυντῆς θεολογικῶν σχολῶν καὶ καθόλου ὡς διδάσκαλος τὸ μὲν ἐπεμελεῖτο τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς καὶ ἑλληνοπρεποῦς παιδείας καὶ ἀγωγῆς τῶν νέων, τὸ δὲ εἰργάζετο παντὶ σθένει πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων σπερμάτων, ἅπερ πρὸ αὐτοῦ ἔσπειραν ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Κυρίου οἱ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ ἀναφάντες ἀπολογηταὶ αὐτοῦ, Τατιανός, Θεόφιλος, Ἑρμείας καὶ

ἄλλοι, οἵτινες ἐδίδαξαν τοὺς χριστιανούς ν' ἀποστρέφονται τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν γένει τὰ συγγράμματα αὐτῶν. Ὁ Τατιανός, ὁ κατ' ἀρχὰς ὑπέρμαχος τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, εἶτα δὲ πολέμιος αὐτῆς, ἐδίδαξεν, ὅτι τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων ἄγουσι πρὸς καταδίκην, ὅτι ὁμοιάζουσι πρὸς τὸν πίθον τῶν Δαναίδων καὶ ὅτι οἱ φιλόσοφοι, ἀγνοοῦντες τὸν Θεὸν καὶ τὰ περὶ αὐτόν, διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ὡσπερ τυφλὸς πρὸς κωφόν.⁽¹⁾ Ἐπίσης δὲ Θεόφιλος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ἐδίδαξεν, ὅτι «ὁ Πλάτων ὁ δοκῶν Ἑλλήνων σοφώτερος γεγενῆσθαι εἰς πόσιν φλυαρίαν ἐχώρησε»⁽²⁾ καὶ ὅτι «πάντες οἱ φιλόσοφοι δόξης κενῆς καὶ ματαιοῦ ἐρασθέντες οὔτε αὐτοὶ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν, οὔτε μὴν ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν προετρέψαντο»⁽³⁾ Ὁ δ' Ἑρμείας, σατυρίζων τοὺς φιλοσόφους, τοὺς μὴ διδάσκοντας σύμφωνα δόγματα, ἔλεγεν, ὅτι ἡ φιλοσοφία αὐτῶν πηγάζει ἀπὸ τοῦ Διαβόλου, ὅπερ καὶ πολλοὶ ἄλλοι χριστιανοὶ βραδύτερον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Ὠριγένους ἐγνωμάτευσαν⁽⁴⁾, πιστεύσαντες, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν ἀναφερόμενον ἐν τῷ ἀποκρύφῳ βιβλίῳ τοῦ Ἐνώχ Ἰουδαϊκὸν μῦθον, καθ' ὃν πονηροὶ ἄγγελοι οὐρανόθεν καταπεσόντες εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀναμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ

1) Τατιανὸς ἐν τῷ λόγῳ πρὸς Ἑλληνας κεφ. 1· «τούτου χάριν ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' ὑμῖν σοφίᾳ»· κεφ. 2· «τί γὰρ σεμνὸν φιλοσοφοῦντος ἐξηγέγκατε;»· κεφ. 29· «τὰ μὲν (=συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων) καταδίκης ἔχει τρόπον»· κεφ. 26· «λαβυρίνθοις εἰκάσαι ὑμῶν τῶν βιβλίων αἱ ἀναθέσεις, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες τῷ πίθῳ τῶν Δαναίδων..... Καὶ διὰ τοῦτο πάντες οὐδὲν ἔστε· σφετερίζοντες μὲν τοὺς λόγους, διαλεγόμενοι δὲ καθάπερ τυφλὸς κωφῷ».

2) Θεόφιλος πρὸς Αὐτόλυκην βιβλ. Γ'. κεφ. 16.

3) Αὐτόθι βιβλ. Γ'. κεφ. 3.

4) Ἑρμείας ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων» κεφ. 1. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στρωμ. βιβλ. Α'. κεφ. 1 § 18 «οἱ δὲ καὶ πρὸς κακοῦ ἂν τὴν φιλοσοφίαν εἰσδεδυκέναι τὸν βίον νομίζουσιν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τινος εὐρετοῦ πονηροῦ».

ἀνθρώπων ἐδίδαξαν τὰ φιλοσοφικὰς ἰδέας καὶ ἐμόρφωσαν τοὺς φιλοσόφους, καταστήσαντες αὐτοὺς τυφλὰ ὄργανα τοῦ ἀρχηγοῦ δαίμονός αὐτῶν. (1)

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἄλλοι ἀπολογηταὶ τοῦ χριστιανισμοῦ Ἰουστίνος, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐπεχείρησαν νὰ διαφωτίσωσι τοὺς τὰ συγγράμματα καὶ μάλιστα τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων ἀποστρεφόμενους χριστιανούς, ἀφ' οὗ προηγουμένως κατέδειξαν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας· ἀλλ' ὁμοίως διὰ τῆς ἐπιχειρήσεώς των δὲν ἔφερον τοὺς ἀγλαοὺς ἐκείνους καρπούς, οὓς ἀπέφερεν ὁ μαθητὴς τοῦ Κλήμεντος Ὁριγένης, ὅστις ἐδίδαξε μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἐν ἀδελφικῇ ἐνότητι, ὡς ὀψό-

1) Ὅτι πολλοὶ χριστιανοὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐποιοῦντο χρῆσιν τοῦ ἀποκρύφου βιβλίου τοῦ Ἐνώχ, τοῦ περιέχοντος πολλοὺς μύθους, ἐν οἷς καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ χριστιανοῦ ἀπολογητοῦ Τερτυλλιανοῦ, ὅστις δυσανασχετεῖ, διότι ὑπῆρχον χριστιανοί, ἀπορρίπτοντες τὸ βιβλίον τοῦτο (Tertull. de cultu femin. lib. I. c. 3). ὥστε δὲν πρέπει ν' ἀπορῶμεν, ἂν ὁ ἀπολογητὴς οὗτος δὲν ἐξετίμα τοὺς φιλοσόφους. Τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνώχ, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν τεμαχίων αὐτοῦ, ἀναφερομένων ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, διεσώζετο μέχρι τοῦ Η'. αἰῶνος, μεθ' ὃν ἀφανίζεται καὶ ἀνευρίσκεται κατὰ τὸν ΙΗ'. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Bruce ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀβυσσινίας Αἰθιοπιστὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν αἰθιοπικῶν ἀγίων γραφῶν, ὧν τινὰ ὑπ' αὐτοῦ μετηνέχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Καθ' ἐν τῶν χειρογράφων τούτων μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Laurence «The book of Enoch» Oxf, 1824 καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν μετὰ σημειώσεων ὑπὸ τοῦ Hoffmann (1833-38). Ἀρχικῶς δὲ τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνώχ ἐγράφη ἐν Παλαιστίνῃ ἐν Ἑβραϊκῇ γλώσσῃ, ἐξ ἧς πολλαὶ μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας· ὡς χρόνος δὲ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ὀρίζεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἔτος 110 πρ. Χρ. εἰ καὶ τοῦτο ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἀμφισβητεῖται ὅρα A. Dillmann «Das Buch Henoch übersetzt und erklärt» Leipzig 1853 καὶ ἐγκυκλοπαιδεῖαν Herzog εἰς τὸ «Pseudepigraphen des A. T.» 1883.

μεθα, τὰ τε ἱερά καὶ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ὤρισεν αὐτά, ὡς θεμέλια ἀληθοῦς σχολείου, ἐφ' ὧν βάρβαρα καὶ ἀναλφάβητα ἔθνη στηριχθέντα ἐμορφώθησαν καὶ ἐξεπαιδεύθησαν καὶ ἐφ' ὧν νῦν στηρίζονται, πεποιθότα, ὅτι ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς αὐτῶν ἔγκειται ἐν ἐκείνῳ τῷ σχολείῳ, ἐν ᾧ οἱ παῖδες θρησκευτικῶς καὶ ἑλληνοπρεπῶς μορφοῦνται καὶ ἐκπαιδεύονται. Ὁ Ὠριγένης ὀρίσας τὰ θεμέλια τοῦ ἀληθοῦς σχολείου ἐπέδότη μετὰ ταῦτα ὅλη ψυχῇ εἰς τὴν βαθυτέραν μελέτην καὶ ἔρευναν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὃν διὰ σπουδαιοτάτων καὶ κριτικωτάτων συγγραμμάτων ἐλάμπρυνε καὶ ἐκάλλυνεν. Ὑπὸ δὲ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων χειραγωγούμενος ἐπεχείρησε νὰ συνδυάσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις ἦν ἐν τῷ γίνεσθαι, πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καὶ περιβάλλῃ αὐτάς διὰ ἐπιστημονικοῦ κύρους· διό, ὡς εἰκός, περιέπεσε καὶ εἰς τινὰς πλάνας. Τοιοῦτου λοιπὸν μεγάλου ἀνδρὸς προτιθέμενος νὰ σκιαγραφήσω·

- I) τὸν βίον
- II) τὰ συγγράμματα καὶ
- III) τὰς πλάνας ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐπεικῆ κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν.

I.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

Ὁ νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Πορφύριος λέγων, ὅτι «ὁ Ὠριγένης Ἕλληνα ἐν ἑλλησι παιδευθεὶς λόγοις πρὸς βάρβαρον ἐξώκειλε τόλμημα», παραδέχεται τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἐκ γονέων ἐθνικῶν ἑλλήνων, τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν αὐτοῦ καὶ τὴν μετάβασιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ χριστιανικὸν θρησκευμα, ὅπερ καὶ βάρβαρον καλεῖ. (1) Ἄλλ' ὡς πρὸς μὲν τὸ

1) Πορφύριος παρ' Εὐσεβίῳ ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 19, ὅστις ἱστορικὸς παρατηρεῖ αὐτῷ, ὅτι «τῷ Ὠριγένει τὰ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας

πρῶτον δεινῶς πλανᾶται, διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Ὀριγένης, γεννηθεὶς τὸ 185, ἦν χριστιανός, ἐκ χριστιανῶν καταγόμενος Ἑλλήνων γονέων, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ πατήρ αὐτοῦ Λεωνίδας ὑπέστη καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον· ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον, ὅτι ὁ Ὀριγένης ἐν ἑλλήσιν ἐπαιδεύθη λόγοις, ὁ Πορφύριος ἔχει δίκαιον, διότι εἶνε ἀληθές, ὅτι προήχθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, ὅστις μὴ ἀρκούμενος εἰς ταύτην καὶ θέλων νὰ παράσχῃ αὐτῷ πλήρη καὶ τελείαν τὴν μόρφωσιν ἐπεμελήθη καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ· διὸ ἔδιδεν αὐτῷ τεμάχια ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα ὤφειλεν οὐ μόνον ν' ἀναγινώσκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκμανθάνῃ καὶ ἀποστηθίζῃ. Ὁ δὲ Ὀριγένης, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν ἀπλήν ἐκμάθησιν καὶ ἀποστήθισιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐζήτει νὰ εισδύῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν νοῦν αὐτῆς καὶ παρεῖχε πολλὰ πράγματα τῷ πατρί, θέλων, ἵνα εἴπῃ αὐτῷ τι περὶ τοῦ νοῦ αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πατήρ ἐπέπληττε κατὰ τὸ φαινόμενον τὸν υἱόν, συμβουλεύων νὰ μὴ ζητῇ τι περαιτέρω τῆς ἡλικίας καὶ διανοίας του, ἐνδομύχως δὲ ηὐχαρίστει τὸν Θεόν, ὅστις ἠξίωσε νὰ γένηται πατήρ τοιούτου παιδός. (1) Πρὸς μείζονα δὲ θρησκευτικὴν μόρφωσιν ἐπεμψεν ὁ Λεωνίδας τὸν υἱόν του Ὀριγένην εἰς τὴν κατηχητικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολήν, ὅτε αὐτὴ διηυθύνετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Πανταίνου, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος. (2) Ὅποια δὲ ἦν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τοῦ πα-

ἐκ προγόνων ἐσώζετο». «Ὅτι δὲ οἱ ἔθνηκοι ἐκάλουν βάρβαρον τό τε Ἰουδαϊκὸν καὶ Χριστιανικὸν θρήσκευμα, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Ὀριγένης, γράφων κατὰ Κέλσου βιβλ. Α'. «ἐξῆς βάρβαρον φησιν ἄνωθεν εἶναι τὸ δόγμα, δηλονότι τὸν Ἰουδαϊσμόν, οὐ Χριστιανισμὸς ἤρτηται».

1) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 2.

2) Αὐτόθι στ'. 6. Ἐπίσης ἐκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, πρὸς τὸν Ὀριγένην φαίνεται, ὅτι ὁ Ὀριγένης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐμαθίτευσαν παρὰ τῷ Πανταίνῳ καὶ Κλήμεντι· ὄρα Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 14 καὶ Φώτιον κώδ. 118.

τρός πρὸς τὸν υἱὸν μαρτυρεῖ τοῦτο, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ παῖς ἐκοιμᾶτο, ἤρχετο πολλάκις καὶ ἐγύμνου τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ κατεφίλει, ὡς θείου πνεύματος ἐντὸς αὐτοῦ ἐνυπάρχοντος. ⁽¹⁾

Ὅτε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Σεπτίμιος Σεβήρος ἤρξατο τοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοῦ (202 μ. Χρ.), τοσοῦτος ἔρως μαρτυρίου κατεῖχε τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ Ὀριγένους, ὥστε προθύμως ἐχώρει εἰς τοὺς κινδύνους. Ἡ δὲ μήτηρ ἰκετεύουσα κατ' ἀρχὰς διὰ λόγων προσεπάθει νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ παιδός, μετὰ ταῦτα δὲ θεασαμένη, ὅτι ἐγένετο θερμότερος καὶ σφοδρότερος, καθ' ὃν χρόνον ἔμαθεν ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Λεωνίδας συλληφθεὶς ἐφυλάττετο ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἀπέκρυψε τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μένῃ οἴκοι. Ὁ δὲ παῖς, μὴ δυνάμενος νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἴκου καὶ ἀδημονῶν διαπέμπεται τῷ πατρὶ προτροπικωτάτην περὶ μαρτυρίου συντάξας ἐπιστολήν, ἧς ἐσώθησαν μόνκι αἱ λέξεις «ἔπεχε μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσης», δι' ὧν παραινεῖ τὸν πατέρα λέγων· «πρόσεχε μήπως χάριν ἡμῶν μεταβάλλῃς φρόνημα». Μετὰ δὲ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὁ Ὀριγένης καταλείπεται ἔρημος μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἐξ μικροτέρων ἀδελφῶν, ἄγων οὐχὶ πλήρες τὸ 17^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ περιουσία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς χριστιανοῦ, ἐδημεύθη ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, ὁ Ὀριγένης μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν του καταστάς ἐν σπάνει τῶν τοῦ βίου χρειῶν ἔτυχε θείᾳ οἰκονομίᾳ δεξιώσεως καὶ συνδρομῆς παρά τινι πλουσιωτάτῃ καὶ περιφανεστάτῃ γυναικὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἡ γυνὴ αὕτη εἶχε καὶ θετὸν υἱόν, ὀνόματι Παῦλον, Ἀντιοχέα τὸ γένος, ἀρχηγὸν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπαρχόντων αἰρετικῶν, ὅστις διὰ τῆς εὐγλωττίας του προσεῖλκεν οὐ μόνον αἰρετικούς, ἀλλὰ καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς. Εἰ καὶ ὁ Ὀριγένης διῆγεν ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἐν ᾧ εὕρισκετο καὶ ὁ αἰρετικὸς υἱὸς τῆς γυναικὸς Παῦλος, οὐδέποτε ὁμῶς συνηύχετο μετ' αὐτοῦ, φυλάττων τὸν κανόνα

1) Εὐσ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 2,

τῆς Ἐκκλησίας καὶ βδελυττόμενος τὰς διδασκαλίας τῶν αἱρέσεων. ⁽¹⁾

Ὅτε δὲ ὁ Κλήμης κατέλιπε τὴν διεύθυνσιν τῆς κατηχητικῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολῆς καὶ ἔφυγε μετ' ἄλλων χριστιανῶν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἕνεκα τοῦ διωγμοῦ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, τότε εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ διορίζεται ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ὁ Ὀριγένης, ἄγων τὸ 18^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας. ⁽²⁾ διὸ δικαίως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου «magnus vir ab infantia Origenes et vere martyr filius». ⁽³⁾ Ἐπὶ δὲ τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ προέκοπτον οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καθ' οὓς ὁ Ὀριγένης ἐκτήσατο παρὰ πᾶσι τοῖς πιστοῖς διαβόητον ὄνομα, δι' ἣν ἐπεδείξατο πρὸς ἅπαντας τοὺς μάρτυρας δεξίωσιν καὶ προθυμίαν, διότι προσέτρεχεν εἰς αὐτούς, φυλαττομένους ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις, παρίστατο ἐν τῇ ἀνακρίσει αὐτῶν, παρηκολούθει αὐτούς, ἀπαγομένους εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ τέλος κατεφίλει καὶ κατησπάζετο αὐτούς. Ἀλλὰ ταῦτα ποιῶν ὁ Ὀριγένης τὸν ἔσχατον ἐκινδύνευε κίνδυνον· διότι ὁ ὄχλος πολλάκις μανεῖς μικροῦ δεῖν ἐλιθοβόλει αὐτόν, ἄλλοτε δὲ κατεδίωκεν αὐτόν, δυνηθέντα ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον νὰ σωθῆ.

Καθὼς δὲ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, μετερχόμενος τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, διότι ἤθελε νὰ ᾔηται ἀνεξάρτητος· διὸ ἔλεγεν «αὐτοὶ δὲ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησιν αἱ χεῖρες αὐταί» ⁽⁴⁾,

(1) Αὐτόθι στ'. 1 καὶ 2.

(2) Αὐτόθι στ'. 3. Ἱερώνυμος de vir. illust. 54. «Hic (Origenes) Alexandriae dispersa Ecclesia decimo octavo aetatis suae anno κατηχήσεων opus aggressus, postea a Demetrio, ejus urbis episcopo in locum Clementis Presbyteri confirmatus per multos annos floruit».

(3) Ἱερώνυμος epist. 84 ad Pammach.

(4) Πράξ. Ἀποστ. Κ', 34.

οὕτω καὶ ὁ μέγας Ὀριγένης ἔζη ἀντιγράφων φιλοκάλως χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραμμάτων καὶ πωλῶν αὐτὰ εἰς τινα, ὅστις καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔδιδεν αὐτῷ τέσσαρας ὀβολούς, διότι ἐπεθύμει νὰ μὴ ἔχη οὐδενὸς ἀνάγκην· διὸ οὐδὲν ἤθελε νὰ λάβῃ παρὰ τῶν μαθητῶν του, οἵτινες ἐλυποῦντο βλέποντες τοὺς καμάτους αὐτοῦ περὶ τὴν διδασκαλίαν. Καθόλου δὲ ὁ Ὀριγένης λιτότατον διῆγε βίον, ἡσκέετο εἰς τὴν ἀσιτίαν, εἶχε μεμετρημένας ὥρας τοῦ ὕπνου καὶ ἐκοιμᾶτο οὐχὶ ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν πλείονα χρόνον τῆς νυκτὸς ἡσχολεῖτο εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν.

Ὁ Ὀριγένης φρονῶν, ὅτι ὄφειλε κατὰ γράμμα νὰ φυλάττῃ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, περιέπεσεν εἰς ὑπερβολὰς καὶ παραπτώματα. Οὕτω λ. χ. δὲν εἶχε δύο χιτῶνας καὶ περιεπάτει, μὴ μεταχειριζόμενος ὑποδήματα, διότι κατὰ γράμμα ἠκολούθει τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ μὴ δύο χιτῶνας ἔχειν, μηδ' ὑποδήμασι χρῆσθαι. (1) Ἐπίσης δὲ παρανοήσας τὰς λέξεις τοῦ Σωτῆρος «καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχησαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» εὐνούχισαν ἑαυτὸν συμφώνως καὶ πρὸς ἣν εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ διδάσκῃ οὐ μόνον τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τὰς γυναῖκας, χωρὶς νὰ ἐγερθῇ κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιά τις τῶν ἐθνικῶν οἵτινες βεβαίως ἠδύναντο νὰ διαβάλλωσιν αὐτόν, ὅτι νέος ὢν τὴν ἡλικίαν διδάσκει τὰς γυναῖκας δῆθεν τὰ θεῖα γράμματα. (2)

(1) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ, ς'. 3.

(2) Ματθ. ΙΘ'. 12 πρβλ. Εὐσέβ. αὐτόθι ς'. 8. ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπαινεῖ διὰ τοῦ εἰρημένου χωρίου ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες μὴ θέλοντες νὰ ἔλθωσιν εἰς κοινωνίαν γάμου ἐγκρατεύονται καὶ ἀφοσιοῦνται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συγκρίνει τὴν ἀπὸ τοῦ ἐγγάμου βίου ἐκουσίαν ἀποχὴν τούτων πρὸς τὴν ἀποχὴν ἐκείνην, ἥτις εἶναι τὸ ἐπακολούθημα φυσικῆς ἀνικανότητος. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἐπιτάσσει τὴν ἀγαμίαν, ἐπαινεῖ καὶ τοὺς θέλοντας ν' ἀπέχωσι τοῦ γάμου καὶ νὰ ὑπηρετῶσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοὺς θέλοντας νὰ ἔρχωνται εἰς κοινωνίαν

Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Ὀριγένης ἀναφερόμενος εἰς τὸ χωρίον τῆς Β΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς κεφ. Γ΄. 6 «τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ» ὁμολογεῖ, ὅτι παρενόησε τὴν περὶ τοῦ εὐνουχισμοῦ διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγων τάδε· «ἡμεῖς δὲ Χριστὸν Θεοῦ, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, κατὰ σάρκα καὶ κατὰ γράμμα ποτέ νοήσαντες, νῦν οὐκέτι γινώσκοντες, οὐκ εὐδοχοῦμεν ὡς καλῶς ἐξειληφόσι τοῖς κατὰ τὸν τρίτον εὐνουχισμὸν ἑαυτοῖς προφάσει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπάγουσι». (1) Ὅτε δὲ Δημήτριος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἔμαθε τὸ παράπτωμα τοῦ Ὀριγένους οὐ μόνον δὲν κατεδίωξε αὐτόν, πεισθεὶς, ὅτι διέπραξε τοῦτο ἕνεκα τῆς μεγάλης πίστεώς του, ἀλλὰ καὶ συνεβούλευσε νὰ ἐξακολουθῇ ἀσκῶν τὸ διδασκαλικὸν καὶ κατηχητικὸν ἔργον του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Καὶ ἐνῶ νῦν βλέπομεν, ὅτι ὁ Δημήτριος συγχωρεῖ τὸ παράπτωμα τοῦ Ὀριγένους, θέλομεν κατωτέρω παρατηρήσει, ὅτι ὁ αὐτός, ἐκ φθόνου κινούμενος, ἔφερε τοῦτο εἰς τὸ μέσον, ἐπιδιώκων τὴν ἀμαύρωσιν καὶ τὴν καταδίκην τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. (2)

Ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα Ἀντωνίνου ἐπιβαίνει ὁ Ὀριγένης τῆς Ῥώμης, ἧς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκκλησίαν ἐπε-

γάμου, ὅστις κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ δὲν πρέπει εὐκόλως νὰ διαλύηται, διότι εἶναι ἅγιος καὶ ἱερός.

(1) Ὀριγ. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Τόμ. ΙΕ΄. § 3.

(2) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. 5΄. 8· «Γνοὺς δῆτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ἅτε τῆς αὐτόθι παροικίας προεστῶς εὐ μάλα μὲν αὐτὸν ἀποθαυμάζει τοῦ τολμήματος, τὴν δὲ γε προθυμίαν καὶ τὸ γνήσιον αὐτοῦ τῆς πίστεως ἀποδεξάμενος θαρρεῖν αὐτίκα παρακελεύεται καὶ νῦν μᾶλλον ἔχεισθαι αὐτόν τοῦ τῆς κατηχήσεως ἔργου παρορμαῖ. Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος, τοιοῦτός τις ἦν. Οὐ μακροῖς δὲ χρόνοις ὕστερον ὁ αὐτός ὁρῶν εὐ πρᾶττοντα μέγαν τε καὶ λαμπὸν καὶ παρὰ πᾶσιν ὄντα βεβοημένον, ἀνθρώπινόν τι πεπονθῶς τοὺς ἀνά τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπους καταγράφειν, ὡς ἀτοπωτάτου τοῦ πραχθέντος αὐτῷ ἐπειρᾶτο»,

θύμει νὰ ἰδῆ· ἦν δ' ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὁ Ζεφυρί-
 νος. Διατρίψας δὲ οὐ πολὺν χρόνον ἐν αὐτῇ ἐπανέρχεται εἰς τὴν
 Ἀλεξανδρείαν καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς ἤρξατο ἐργαζόμενος εἰς
 τὴν πλήρη ὀργάνωσιν τῆς κατηχητικῆς ἐν αὐτῇ σχολῆς, θέλων νὰ
 διδάξῃ ἐν αὐτῇ πάντα καθόλου τὰ ἐπιστημονικὰ ἐγκύκλια μαθή-
 ματα, ἐν ᾧ, ὡς φαίνεται, οἱ πρὸ αὐτοῦ διατελέσαντες διευθυ-
 ναὶ τῆς σχολῆς Πάνταινος καὶ Κλήμης, ἄνδρες λόγιοι καὶ πεπαι-
 δευμένοι, ἐδίδαξαν ἐν αὐτῇ τινὰ τούτων. ⁽¹⁾ Ὁ Ὀριγένης ἔχων
 ὑπ' ὄψει τὸ Ἀλεξανδρινὸν μουσεῖον, τὸ ἐλληνικόν, οὕτως
 εἶπεῖν, πανεπιστήμιον ἐν Αἰγύπτῳ, τὸ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων
 ἰδρυθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ὑποστηρικθὲν, ἐν ᾧ
 πάντα τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ μαθήματα ἐδιδάσκοντο, ἠθέ-
 λησε νὰ καταστήσῃ τὴν κατηχητικὴν σχολὴν ἐφάμιλλον τούτου.
 Ὅπως δὲ τοῦτο κατορθώσῃ, ἔπρεπε πρότερον νὰ σπουδάσῃ αὐτὸς
 πάντα τὰ ἐγκύκλια ἐπιστημονικὰ μαθήματα· διὸ μὴ ἀρκεσθεῖς εἰς
 τὴν ἐγκύκλιον ἐλληνικὴν παιδείαν, ἧς ἔτυχε παρὰ τοῦ πατρός,
 ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γραμματικῆς, τῆς διαλεκτικῆς,
 τῆς ῥητορικῆς, τῆς φιλοσοφίας, τῆς μουσικῆς, τῆς
 ἀριθμητικῆς, τῆς γεωμετρίας, τῆς φυσικῆς ἱστορίας,

(1) Ὅτι ὁ Πάνταινος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἦσαν ἐγκυκλοπαι-
 δικῶς κατηρτισμένοι καὶ, ὡς εἰκός, ἐδίδαξαν τινὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν
 τῇ κατηχητικῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Ὁ Ἱερώνυμος ἐν τῷ
 συγγράμματι τοῦ *de viris illust.* λέγει περὶ τοῦ Παν-
 ταινοῦ ταῦτα· «Pantaenus stoicae sectae philosophus, juxta quan-
 dam veterem in Alexandria consuetudinem ubi a Marco evan-
 gelista semper ecclesiastici fuerunt doctores, tantae prudentiae
 et eruditionis tam in scripturis divinis, quam in saeculari lit-
 teratura fuit». ὁ δὲ Κλήμης ἦν θιασώτης κυρίως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσο-
 φίας, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ (Στρωμ. βιβλ. Α'.
 κεφ. 1. § 18. βιβλ. στ'. κεφ. 8. § 66. βιβλ. Α', κεφ. 8 § 42. βιβλ.
 στ'. κεφ. 17 § 159).

τῆς φυσικῆς, τῆς ἀστρονομίας καὶ λοιπῶν ἄλλων μαθημάτων. Καταρτισθεὶς δὲ ἄριστα ἐν αὐτοῖς παρέδιδεν αὐτὰ ἐν τῇ κατηχητικῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἤρξαντο φοιτῶντες πολλοί, ἐν οἷς καὶ χριστιανοὶ αἰρετικοὶ καὶ ἐθνικοὶ, διδασκόμενοι ὑπ' αὐτοῦ οὐ μόνον τὰ θρησκευτικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ φιλολογικὰ, φιλοσοφικά, μαθηματικὰ καὶ καθόλου πάντα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Περὶ τούτων μαρτυροῦσιν οἱ ἀκόλουθοι: Ὁ Εὐσέβιος λέγει: «Μυρίοι δὲ τε τῶν αἰρετικῶν, φιλοσόφων τε τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγοι διὰ σπουδῆς αὐτῷ προσεῖχον, μονονουχὶ πρὸς τοῖς θείοις καὶ τὰ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας πρὸς αὐτοῦ παιδευόμενοι. Εἰσῆγέ τε γὰρ ὄσους εὐφυῶς ἔχοντας ἐώρα καὶ ἐπὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα, γεωμετρίαν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ τὰ ἄλλα προπαιδεύματα παραδιδούς, εἰς τε τὰς αἰρέσεις, τὰς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις προάγων καὶ τὰ παρὰ τούτοις συγγράμματα διηγούμενος, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν εἰς ἕκαστα, ὥστε μέγαν καὶ παρ' αὐτοῖς Ἑλλησι φιλόσοφον τὸν ἄνδρα κηρύττεσθαι. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ιδιωτικωτέρων ἐνήγεν ἐπὶ τὰ ἐγκύκλια γράμματα, οὐ μικρὰν αὐτοῖς ἔσεσθαι φάσκων ἐξ ἐκείνων ἐπιτηδειότατα εἰς τὴν τῶν θείων Γραφῶν θεωρίαν τε καὶ παρασκευήν. Ὅθεν μάλιστα καὶ ἑαυτῷ ἀναγκαίαν ἠγήσατο τὴν περὶ τὰ κοσμικὰ καὶ φιλόσοφα μαθήματα ἄσκησιν». (1) Ὁ Ἱερώνυμος ἀναφέρει περίπου τὰ αὐτά: «Dialecticam quoque et geometriam et arithmeti- cam, musicam, grammaticam et rhetoricam, omniumque philosophorum sectas ita dedicavit, ut studiosos quoque saecularium litterarum sectatores haberet, et interpretaretur eis quotidie, concursusque ad eum miri fierent quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione saecularis litteraturae in fide Christi eos institueret». (2) Ἐπί-

(1) Αὐτόθι στ'. 18.

(2) Ἱερώνυμος de vir illust c. 54. Ὅτι δὲ ὁ Ὠριγένης ἦν κάτοχος τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς φυσικῆς, τῆς ἀστρονομίας, τῆς ἀστρολογίας καὶ γνώστης τῶν περὶ τούτων πραγματευσαμένων, δῆλον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του. Οὕτω λ. χ. ὁμιλῶν περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ μαρ-

σης Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, ὁ μαθητὴς τοῦ Ὀριγένους, ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ὀριγένης ἐδίδαξε πάντατὰ ἐγκύκλια μαθήματα ⁽¹⁾.

Εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐφοίτων καὶ Ἰουδαῖοι, ὧν κυρίως ἔνεκα ὁ Ὀριγένης σπουδάσας τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ἐπεχείρησεν, ὡς ὀψόμεθα, τὴν ἀναθεώρησιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἰδὼν, ὅτι πλῆθος ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας προσερχόμενον εἰς τὴν σχολὴν δὲν συνεχώρει αὐτῷ οὐδὲ ν' ἀναπνεύσῃ, ἠναγκάσθη νὰ διαιρέσῃ αὐτὴν εἰς δύο τάξεις, εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχαρίων καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν προκεχωρηκότων, ἀναθεῖς τὴν μὲν μίαν εἰς τὸν Ἡρακλᾶν, ἀνδρὰ λογιώτατον καὶ οὐχὶ ἄμοιρον φιλοσοφίας, τὴν δ' ἑτέραν, τὴν τάξιν τῶν προκεχωρηκότων, φυλάξας αὐτὸς ὁ ἴδιος. ⁽²⁾ Ἐνεκα δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης ὁ Ὀριγένης ἀνακουφισθεὶς ὀλίγον ἀπεφάσισε βα-

γαρίτου (ὄρα Ὀριγ. εἰς τὸν Ματθ. τόμ. 10 σελ. 848 ἔκδ. Migne) λέγει «Εὐρομέν οὖν παρὰ τοῖς περὶ λίθων πραγματευσαμένοις περὶ τῆς φύσεως τοῦ μαργαρίτου ταῦτα, ὅτι τῶν μαργαριτῶν οἱ μὲν εἰσι χερσαῖοι, οἱ δὲ θαλάττιοι· καὶ οἱ μὲν χερσαῖοι παρ' Ἰνδοῖς μόνοις γίνονται, πρέποντες σφραγῖσι καὶ σφενδόναις καὶ ὄρμοις· οἱ δὲ θαλάττιοι, οἱ μὲν διαφέροντες παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ἰνδοῖς εὐρίσκονται, οἵτινές εἰσι καὶ ἄριστοι, ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γινόμενοι. Δευτερεύουσι δὲ ὡς ἐν μαργαρίταις οἱ ἐκ τοῦ κατὰ Βρεττανίαν Ὠκεανοῦ λαμβανόμενοι· τρίτοι δὲ καὶ ἀπολειπόμενοι οὐ μόνον τῶν πρώτων, ἀλλὰ καὶ τῶν δευτέρων, οἱ κατὰ Βόσπορον περὶ τὴν Σκυθίαν εὐρισκόμενοι. . . . » Ἐν ἄλλῳ δὲ χωρίῳ λέγει. «Καὶ τάχα ὡσπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐστὶ τισὶ πρὸς τινα φυσικὴ ὀλκὴ, ὡς τῇ μαγνησίᾳ λίθῳ πρὸς σίδηρον καὶ τῷ καλουμένῳ νάφθα πρὸς πῦρ, οὕτω τῇ τοιαύτῃ πίστει πρὸς θεῖαν δύναμιν» (Αὐτόθι σελ. 884). Ἀλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ κατόπτρου (Ὀριγ. εἰς Ἰωάννην τόμ. 13 σελ. 429), περὶ ἀστρονομίας καὶ ἀστρολογίας (Ὀριγ. εἰς τὴν Γένεσιν σελ. 77).

(1) Ὅρα πικνηγυρικὸν λόγον Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ εἰς τὸν Ὀριγένην.

(2) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 15.

θύττερον νὰ σπουδάσῃ τὰ φιλοσοφικὰ δόγματα· διὸ μετέβαινεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Ἀμμωνίου Σάκκα, παρ' ᾧ πρότερον εἶχε μαθητεύσει καὶ ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Ἡρακλᾶς. (1) Οὕτω δ' ὁ Ὠριγένης διὰ μεγάλων κοσμούμενος γνώσεων προσείλκυεν εἰς τὸν χριστιανισμόν πολλοὺς φοιτῶντας εἰς τὴν σχολὴν αὐτοῦ ἔθνικούς, Ἰουδαίους καὶ αἵρετικούς, ἐν οἷς καταριθμεῖται καὶ τις Ἀμβρόσιος, ὁπαδὸς τῆς αἵρέσεως τοῦ Οὐαλεντίνου, πλουσιώτατος ἀνὴρ, ὅστις διὰ τοῦ πλούτου του συνετέλεσε νὰ ἐκδοθῶσι τὰ συγγράμματα τοῦ Ὠριγένους. (2)

Τῆς δὲ περὶ τὸν Ὠριγένην φήμης πανταχόσε βοωμένης, ἄλλοι μὲν ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, ἄλλοι δὲ προσεκάλουν αὐτόν, ἐπιθυμοῦντες νὰ γνωρίσωσι τὸν ἄνδρα ἐκ τοῦ πλησίον καὶ νὰ λάβωσι πείραν τῆς ἰκανότητος αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ. ἄρχων τις τῆς Ἀραβίας ἀποστείλας στρατιωτικόν τινα μετ' ἐπιστολῶν εἰς τὸν Δημήτριον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὸν τότε τῆς Αἰγύπτου ἑπαρχον παρεκάλει αὐτούς νὰ πέμψωσι μετὰ πάσης σπουδῆς τὸν Ὠριγένην, ἐπιθυμῶν νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρόσκλησιν δὲ ταύτην ὑπακούσας ὁ Ὠριγένης ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐν ἧ οὐ πολὺν διατρίψας χρόνον ἐπανέρχεται εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἤρξατο πάλιν τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ κατηχητικοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ. (3)

Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ὁ Ὠριγένης ἠναγκάσθη τὸ 216 μ. Χρ. νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Παλαιστίνην, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἐκίνησε μεγάλας ταραχὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ μέγαν φόνον καὶ βλάβην εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπήνεγκε, καθόσον οἱ Ἀλεξανδρεῖς φύσει φιλοσκώμμονες ἐχλεύαζον τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον, διότι ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του καὶ περιέπαιζον, ὅτι μικρὸς ὢν ἐμιμεῖτο Ἀλέξανδρον καὶ Ἀχιλλέα, τοὺς γενναιοτάτους καὶ μεγίστους ἥρωας. Ἐν ᾧ δὲ οὗτος ὁ αὐ-

(1) Αὐτόθι στ'. 19.

(2) Αὐτόθι στ'. 18.

(3) Αὐτόθι στ'. 19.

τοκράτωρ διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ, ἔμαθε τὴν χλεύην τῶν Ἀλεξανδρέων, δι' ἣν ἐπέρχεται ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτῶν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ καὶ ἐπιφέρει αὐτῇ φοβεράς καταστροφάς. Οὕτω δὲ ἀναφέρει ὁ Ἡρωδιανός· «ὡς δὲ εἰσήλασεν (ὁ Ἀντωνῖνος Καρακάλλας) εἰς τὴν πόλιν (Ἀλεξάνδρειαν) σὺν παντὶ τῷ στρατῷ, πρῶτον μὲν εἰς τὸν νεῶν ἀνεληθῶν πολλὰς ἐκατόμβας κατέθυσσε λιβάνῳ τε τοὺς βωμούς ἐσώρευσεν, ἐκείθεν δ' ἔλθων εἰς τὸ Ἀλεξάνδρου μνημα, τὴν τε χλαμύδα ἣν ἔφερον ἀλουργῆ δακτυλίους τε οὓς εἶχε λίθων τιμίων, ζωστήρας τε καὶ εἴ τι πολυτελές ἔφερε, περιελὼν ἑαυτοῦ ἐπέθηκε τῇ ἐκείνου σορῷ. Ἄ δὲ ὄρων ὁ δῆμος ὑπερέχαιρε, παννυχίζων τε καὶ ἐορτάζων, οὐκ εἰδὼς τὴν τοῦ βασιλέως λανθάνουσαν γνώμην· ταῦτα γὰρ πάντα ἐκεῖνος ὑπεκρίνατο βουλόμενος τὸ πλῆθος αὐτῶν διαφθεῖραι. Ἡ δ' αἰτία τοῦ λανθάνοντος μίσους τοιάδε τις ἦν· ἀπηγγέλλετο αὐτῷ διατρίβοντι ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἔτι, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ περιόντος καὶ μετὰ τὸν ἐκείνου φόνον, ὅτι ἄρα εἶεν πολλὰ εἰς αὐτὸν ἀποσκώψαντες. Περύκασι δὲ πῶς εἶνε φιλοσκώμμονες καὶ λέγειν εὐστόχως ὑπογραφάς ἢ παιδιάς, ἀπορριπτοῦντες εἰς τοὺς ὑπερέχοντας πολλὰ χαρίεντα μὲν αὐτοῖς δοκοῦντα, λυπηρὰ δὲ τοῖς σκωφθεῖσι· τῶν γὰρ τοιούτων κνίζει μάλιστα ὅσα ἐλέγχει τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἀλήθειαν. Πολλὰ τοίνυν ἐκείνων αὐτὸν σκωψάντων εἰς τε τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀναίρεσιν, καὶ τὴν πρεσβῦτιν Ἰοκάστην καλούντων, ἐκείνον δὲ χλευαζόντων, ὅτι δὴ ἴμικρός ὢν Ἀλέξανδρον καὶ Ἀχιλλέα γενναιοτάτους καὶ μεγίστους ἔρωας ἐμιμεῖτο, τοιαῦτά τινα παίζειν αὐτῷ δοκούντων, ὀλέθρια καὶ ἐπίβουλα κατ' αὐτῶν σκέψασθαι τὸν Ἀντωνῖνον ἠνάγκασαν, φύσει ὄντα ὀργίλον καὶ φονικόν. . . . Τοσοῦτος δὲ ἐγένετο φόνος ὡς ρείθροις αἵματος διὰ τοῦ πεδίου τὰς τε ἐκβολὰς τοῦ Νείλου μεγίστας οὔσας τὸν τε περὶ τὴν πόλιν αἰγιαλὸν πάντα φοινηχθῆναι. Τοιαῦτα δὲ ἐργασάμενος τὴν πόλιν καὶ ἀπάρας εἰς Ἀντιόχειαν ἀφίκετο».⁽¹⁾

(1) Ἡρωδιανός ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ βιβλ. Δ'. 8. 9. ἐκδ.

Ἔνεκα δὲ τοῦ διωγμοῦ τούτου ὄν κυρίως κατὰ τῶν χριστιανῶν ἔστρεφον οἱ ἐθνικοὶ στρατιῶται, ὁ Ὀριγένης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην» (1) καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ φίλους του, ἤτοι πρὸς Ἀλέξανδρον, τὸν ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων καὶ Θεοκτιστον τὸν ἐπίσκοπον Καισαρείας, οἵτινες μετὰ χαρᾶς ὑπεδέξαντο αὐτὸν καὶ παρεκάλεσαν, καίπερ λαϊκόν, νὰ ὁμιλῇ ἐπ' ἐκκλησίας, ἕπερ ὁ Ὀριγένης προθύμως ἐποίει. Ἀμα δὲ μαθὼν τοῦτο Δημήτριος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, πέμπει γράμματα πρὸς τοὺς εἰρημένους ἐπισκόπους, δι' ὧν ἐπιπλήττει αὐτούς, ὅτι συνεχώρησαν τῷ Ὀριγένει, λαϊκῶ ὄντι, νὰ ὁμιλῇ ἐπ' ἐκκλησίας καὶ μάλιστα ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν. Πρὸς τὰ γράμματα τοῦ Δημητρίου οἱ ἐπίσκοποι ἀποκρινόμενοι ἔλεγον, ὅτι ἔθος εἶνε οὐ μόνον παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις ἐκκλησίαις, νὰ ὁμιλῶσι λαϊκοὶ ἐπ' ἐκκλησίας, δυνάμενοι νὰ ὠφελῶσι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἐμνημόνευσαν καὶ τινῶν ὀνομάτων ἐπισκόπων, οἵτινες ἐπέτρεψαν λαϊκοῖς νὰ κηρύττωσιν ἐπ' ἐκκλησίας. Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει δὲ ταύτῃ χολωθεὶς ὁ Δημήτριος ἔπεμψε διὰ τῶν ἑαυτοῦ διακόνων γράμματα πρὸς τὸν Ὀριγένην, ἀνακαλῶν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οὗτος δὲ λαβὼν ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς

Bekker Lips. 1855. Ἐπίσης ὁ Aelius Spartianus εἰς τὸν Antonin. Caracall. lib. VI. cap. 6 λέγει· «Dato praeterea signo militibus ut hospites suos occiderent, magnam caedam Alexandriae fecit». Τοῦτον τὸν φόρον καλεῖ ὁ Εὐσέβιος ἐκκλ. ιστορ. στ'. 19. πόλεμον τοῦ Καρακάλλα λέγων· «χρόνου δὲ μεταξὺ διαγενομένου, οὐ σμικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ἀναρριπισθέντος πολέμου, ὑπεξελθὼν (ὁ Ὀριγένης) τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ μηδὲ τὰς κατ' Αἴγυπτον διατριβὰς ἀσφαλεῖς ἑαυτῷ ἡγούμενος, ἐλθὼν ἐπὶ Παλαιστίνης ἐν Καισαρείᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο».

(1) Ματθ. Γ'. 23.

τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐξηκολούθει διδάσκων ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ αὐτῆς. Ἐνεκα δὲ τοῦ συμβάντος τούτου ὁ Δημήτριος ἐφέρετο ψυχρῶς πρὸς τὸν Ὠριγένην, ἐκ φθόνου κινούμενος, διότι ἔβλεπε τὰς μεγίστας τιμὰς, ἃς ἐπίσκοποι ἐπὶ ξένης χώρας ἐπεδαφιλεύοντο αὐτῷ. ⁽¹⁾ Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ ψυχρότης τοῦ Δημητρίου ἐπετάθη, ὅτε εἶδεν, ὅτι ἡ εὐλαβῆς μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου Μαμμαία προσεκάλεσε τὸν Ὠριγένην μετὰ μεγάλης στρατιωτικῆς συνοδείας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἔνθα αὐτὴ τὰ 218 ἢ 219 διέτριβεν. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ μείνας χρόνον τινὰ παρ' αὐτῇ ὠμίλησε πλεῖστα ὅσα περὶ τῆς δόξης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μεθ' ἧς ἔσπευδεν ἐπὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. ⁽²⁾

Ὅτε δὲ περὶ τὸ ἔτος 230 ὁ Ποντιανὸς ἦν ἐπίσκοπος Ῥώμης καὶ ὁ Ζεβῖνος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ὁ Ὠριγένης μεσηλιξ ὢν μετέβαινε διὰ τῆς Παλαιστίνης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔνεκα ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, ἃς προεκάλουν αἰρετικοί, ταρασσόντες τὰς ἐκκλησίας αὐτῆς. Σκοπὸς δὲ τῆς μεταβάσεως ταύτης ἦν, ὡς φαίνεται, νὰ προσελκύσῃ τοὺς αἰρετικούς τούτους εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀλλ' ὁ Ὠριγένης διερχόμενος διὰ τῆς Παλαιστίνης ἔλαβε τὴν χειροτονίαν τοῦ πρεσβυτέρου ἐν τῇ Καισαρείᾳ αὐτῆς παρὰ τῶν ἐπισκόπων Ἀλεξάνδρου καὶ Θεοκτίστου, μεθ' ἧς ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἴδου δὲ πῶς διηγοῦνται ταῦτα ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος, δύο ἀρχαιόταται ἀθθεντικάι πηγαὶ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ὠριγένους. Καὶ ὁ μὲν Εὐσέβιος λέγει· «τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων Οὐρβανὸν ἐπισκοπεύσαντα τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἔτεσιν ὀκτῶ διαδέχεται Ποντιανός, τῆς δ' Ἀντιοχείων μετὰ Φιλητὸν Ζεβῖνος. Καθ' οὓς Ὠριγένης ἐπειγούσης χρείας ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκα

(1) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 19.

(2) Αὐτόθι στ'. 21.

πραγμάτων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στειλάμενος τὴν διὰ Παλαιστίνης πρεσβυτερίου χειροθεσίαν ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τῶν τῆδε ἐπισκόπων ἀναλαμβάνει»⁽¹⁾. Ὁ δὲ Ἱερώνυμος γράφει περὶ τούτων σαφέστερον λέγων· «*Et cum jam mediae esset (Origenes) aetatis et propter ecclesias Achaiae, qui pluribus haeresibus vexabantur, sub testimonio ecclesiasticae epistolae Athenas per Palaestinam pergeret, a Theoctisto et Alexandro Caesareae et Hierosolymorum episcopis presbyter ordinatus Demetrii offendit animum*». ⁽²⁾ Ταύτας δὲ τὰς αὐθεντικὰς πηγὰς μηδὲ μὲν μελετήσας ὁ γερμανὸς ἱστορικὸς Kurz, ἀλλ' ἄλλον τινά, ὡς φαίνεται, ἱστορικὸν ἀντιγράψας ἐπλανήθη εἰπὼν, ὅτι «ὁ Ὠριγένης ἀνέλαβεν ἐν ἔτει 228 ἕνεκα ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων πορείαν τινὰ εἰς Παλαιστίνην, ἔνθα οἱ ἐπίσκοποι Καισαρείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐχειροτόνησαν αὐτὸν (βεβαίως κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων) πρεσβύτερον» ⁽³⁾, ἐν ᾧ, ὡς ἐκ τοῦ Εὐτεβίου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου εἶδομεν,

(1) Αὐτόθι στ'. 23.

(2) Ἱερώνυμος de vir. illust. c. 54.

(3) Kurz «Lehrbuch der Kirchengeschichte» Τόμ. Α', σελ. 99. Mitau 1874. «Origenes unternahm im J. 228 in Kirchlichen Angelegenheiten eine Reise nach Palastina, wo die Bischöfe von Casarea und Jerusalem ihm (freilich gegen die Kirchengesetze) die Presbyterweihe ertheilten». Ἐν τέλει ὁ γερμανὸς ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι «οἱ ἐπίσκοποι Καισαρείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐχειροτόνησαν αὐτὸν (βεβαίως κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων) πρεσβύτερον», ὅπερ διηγεῖται ὁ Φώτιος ἐν κώδ. 118 λέγων· «ὁ Ὠριγένης μέλλει ἀπαίρειν εἰς Ἀθήνας χωρὶς τῆς τοῦ οἰκείου γνώμης ἐπισκόπου εἰς πρεσβύτερον οὐ δεῖον ἀναβιβάσκει». Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἂν οἱ εἰρημένοι ἐπίσκοποι, χειροτονήσαντες τὸν Ὠριγένην πρεσβύτερον, παρέβησαν ἐκκλησιαστικὸν ἴτινα κανόνα καὶ ἂν ὁ Ἀλεξανδρείας Δημήτριος ἐδικαιοῦτο νὰ ἐλέγξῃ αὐτοὺς ἐπὶ τοιαύτῃ παραβάσει. Φρονοῦμεν οὐχὶ διότι οὐδεὶς ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ὑπῆρχεν, ὅστις ἀπηγόρευεν εἰς ἐπισκόπους νὰ χειροτονῶσι λαϊκόν, μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐ-

ἀνέλαβεν ἕνεκα ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων πορείαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Παλαιστίνης. Ὁ γερμανὸς ἱστορικὸς ἐκλαμβάνει τὴν μετάβασιν τοῦ Ὀριγένους εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς μετάβασιν αὐτοῦ εἰς Παλαιστίνην καὶ θεωρεῖ τὸ διὰ μέσου (διὰ τῆς Παλαιστίνης) ὡς δευθυσιν, πρὸς ἣν ἤρχετο ὁ Ὀριγένης ἕνεκα ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ὀριγένης διέτριβεν εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι, Δημήτριος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, μένεα πνέων κατ' αὐτοῦ, συνεχάλει σύνοδον, ὅπερ ὁ Ὀριγένης μαθὼν ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀλεξανδρείαν διὰ τῆς Ἐφέσου καὶ Ἀντιοχείας (1) καὶ οὐχὶ ἐκ Παλαιστίνης εἰς Ἀλεξανδρείαν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, ὡς πλανώμενος ἐπίσης ὁ γερμανὸς ἱστορικὸς Kurz γράφει. (2) Ἡ σύνοδος αὕτη «ἐψηφίσατο, ὡς ὁ Πάμφιλος λέγει, νὰ ἐγκαταλίπῃ ὁ Ὀριγένης τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τὸ δικαίωμα οὔτε ἐν αὐτῇ νὰ διατρέβῃ, οὔτε νὰ διδάσκῃ ἀλλὰ νὰ μὴ στερηθῇ τοῦ ἀξιωματος τῆς ἱερωσύνης». Ὁ δὲ Δημήτριος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συνόδου, συνεχάλεσε καὶ ἑτέραν

τῶν. Οἱ ἐπίσκοποι θέλοντες ἴσως νὰ γνωρίζωσι τὸ φρόνημα τοῦ λαϊκοῦ, ἂν ἦναι ὀρθόδοξον ἢ μὴ, ἠδύναντο νὰ ζητῶσι παρ' αὐτοῦ *συστατικὴν ἐπιστολὴν* (*litteras formatas, epistolam ecclesiasticam*), δι' ἧς τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἐπιστοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ὁ λαϊκὸς ἀνῆκεν. Ὁ Ὀριγένης λοιπὸν πορευόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Παλαιστίνης εἶχε λάβει, ὡς ἐφόδιον, τοιαύτην *epistolam ecclesiasticam* παρὰ τοῦ Δημητρίου, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐφ' ἧς στηριζόμενοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Παλαιστίνης ἠδύναντο νὰ χειροτονήσωσιν αὐτὸν πρεσβύτερον ὄρα Ἱερώνυμον *de vir. illust.*, c. 54.

(1) Ἐπιστολὴ Ὀριγένους πρὸς τοὺς φίλους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ Ῥουφίνω «*liber de adulteratione librorum Origenis*» ὄρα ἔργα τοῦ Ὀριγένους ἐκδ. Migne τόμ. Ζ'. σελ. 625.

(2) Kurz αὐτόθι.

σύνοδον ἐξ Αἰγυπτίων ἐπισκόπων, δι' ἧς ἀπεκήρυξε τὸν Ὀριγένην τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος. ⁽¹⁾ Ἀλλὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα, τίνας λόγους ὁ Δημήτριος ὑπέβαλεν εἰς τὰς εἰρημένους συνόδους, ὅπως αὗται ψηφίζονται τὸ μὲν τὸν ἀποκλεισμόν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κοιωνίας τῶν πιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ δὲ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ;

Ἴνα δὲ ὁ Ὀριγένης ἀποκηρυχθῆ τῆς ἱερωσύνης, φαίνεται, ὅτι ὁ Δημήτριος ὑπέβαλε τὸ ζήτημα τοῦ εὐνουχισμοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον καὶ παρέπεμψεν αὐτὴν εἰς τὸν ἴσως κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν χρήσει ὄντα 22 ἀποστολικὸν κανόνα, καθ' ὃν «ὁ ἀκρωτηριάτας ἑαυτὸν μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτῆς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός». Ὅτι δὲ ὁ Δημήτριος συνεχώρησε μὲν κατ' ἀρχὰς τὸ παράπτωμα τοῦ Ὀριγένους, ἔφερε δὲ τοῦτο μετὰ ταῦτα εἰς τὸ μέσον καὶ ἐκήρυξε τοῦτο εἰς τοὺς ἀνά τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπους, ὡς ἀτοπώτατον, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος λέγων· «Γνοὺς δῆτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ἅτε τῆς αὐτόθι παροικίας προεστῶς εὖ μάλα μὲν

(1) Φώτιος κώδ. 118· «Δημήτριος Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπει, ὃς Ὀριγένην δι' ἐπαίνων εἶχε καὶ εἰς τοὺς φιλτάτους συνέταπτεν. Ἀλλ' Ὀριγένης μέλλων ἀπαίρειν εἰς Ἀθήνας χωρὶς τῆς τοῦ οἰκείου γνώμης ἐπισκόπου εἰς πρεσβύτερον οὐ δέον ἀναβιβάζεται. Θεότεκνος δ' ἦν ὁ κατὰ Καισάρειαν τὴν ἐν Παλαιστίνῃ τὸν ἀρχιερατικὸν χειρίζων νόμον ὁ τῆς Ὀριγένους αὐτουργὸς χειροτονείας, ἔχων συνευδοκοῦντα καὶ τὸν Ἱεροσολύμων Ἀλέξανδρον. Τρέπεται διὰ τοῦτο Δημητρίῳ εἰς μῖσος τὸ φίλτρον καὶ οἱ ἔπαινοι πρὸς τοὺς ψόγους καὶ σύνοδος ἀθροίζεται κατὰ Ὀριγένους ἐπισκόπων καὶ τιῶν πρεσβυτέρων. Ἡ δέ, ὡς ὁ Πάμφιλος φησὶ, ψηφίζεται μεταστῆναι μὲν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν Ὀριγένην καὶ μήτε διατρέβειν ἐν αὐτῇ μήτε διδάσκειν, τῆς μέντοι τοῦ πρεσβυτερίου τιμῆς οὐδαμῶς ἀποκεκινηθῆναι. Ἀλλ' ὁ γε Δημήτριος ἅμα τισὶν ἐπισκόποις Αἰγυπτίοις καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀπεκήρυξε, συνυπογράφαντων καὶ τῇ ἀποφάσει τῶν συμψήφων αὐτῷ γεγενημένων».

αὐτὸν ἀποθαυμάζει τοῦ τολμήματος, τὴν δέ γε προθυμίαν καὶ τὸ γνήσιον αὐτοῦ τῆς πίστεως ἀποδεξάμενος, θαρρεῖν αὐτίκα παρακελεύεται καὶ νῦν μᾶλλον ἔχεσθαι αὐτὸν τοῦ τῆς κατηχήσεως ἔργου παρορμᾶ. Ἄλλὰ τότε μὲν οὗτος, τοιοῦτός τις ἦν. Οὐ μακροῖς δὲ χρόνοις ὕστερον ὁ αὐτὸς ὁρῶν εὐπράττοντα μέγαν τε καὶ λαμπρὸν καὶ παρὰ πᾶσιν ὄντα βεβοημένον, ἀνθρώπινόν τι πεπονθὼς τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καταγράφειν, ὡς ἀτοπωτάτου τοῦ πραχθέντος αὐτῷ ἐπειρᾶτο». (1) Ἄλλ' ἵνα ὁ Ὠριγένους ἀποκλεισθῆ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, φαίνεται, ὅτι ὁ Δημήτριος ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἑτέραν σύνοδον αἰρετικὰς πλάνας αὐτοῦ, ἃς εὔρεν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐν τῷ περὶ ἀρχῶν, ὅπερ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ φίλος αὐτοῦ Ἀμβρόσιος. Ἡ σύνοδος αὕτη στηριχθεῖσα ἐπὶ τούτων τῶν πλανῶν ἀπέκοψε τὸν Ὠριγένην, ὡς αἰρετικὸν μέλος, ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰ καὶ οὗτος, ὡς ὀψόμεθα, ἀπελογεῖτο ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ. (2) Ὁ Δημήτριος ἐκοινοποίησε τὰς κατὰ τοῦ Ὠριγένους ἀποφάσεις τῶν εἰρημένων συνόδων καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, ὧν πολλαὶ ἀνεγνώρισαν αὐτάς, ὡς λ. χ. ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἣτις καὶ σύνοδον κατ' αὐτοῦ συνεκάλεσεν, ἣτις καὶ κατεδίκασεν αὐτόν, ἄλλαι δὲ ἀπέρριψαν αὐτάς, ὡς λ. χ. αἱ ἐκκλησῖαι τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ἀραβίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Ἀχαΐας. (3)

(1) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. 5'. 8.

(2) Ἐπιστολὴ Ὠριγένους πρὸς τοὺς φίλους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ Ῥουφίνῳ «liber de adulteratione librorum Origenis».

(3) Ὁ Ἱερώνυμος ἐν epist. XXXIII ad Paulam ed. Migne τόμ. Α'. σελ. 446 κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἔργων αὐτοῦ λέγει «Damnatur (Origenis) a Demetrio episcopo, exceptis Palaestinae et Arabiae et Phoenicis atque Achaiae sacerdotibus. In damnationem eius consentit urbs Romana; ipsa contra hunc cogit se-

Ὁ Ὀριγένης καταδικασθεὶς κατέλιπε τὴν διεύθυνσιν τῆς κατηχητικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν συνάδελφόν του Ἡρακλᾶν καὶ ἀνεχώρησε τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου (232 μ. Χρ.) εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀποθνήσκει ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς αὐτοῦ Δημήτριος, ὃν διαδέχεται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ὁ Ἡρακλᾶς. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ὀριγένης εἰς τὴν Καισάρειαν ἤρξατο κηρύσσειν καὶ ἐρμηνεύειν τὰς θείας Γραφὰς καὶ μάλιστα ἐπ' ἐκκλησίας, ὑπεστηρίζοντες δὲ εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Παλαιστίνης, Ἀλεξάνδρου καὶ Θεοκτίστου, οἵτινες παρίσταντο καὶ ὡς ἀκροαταὶ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ. Ὁ Ὀριγένης ἵδρυσεν αὐτόθι καὶ θεολογικὴν σχολήν, εἰς ἣν προσέτρεχον πολλοὶ ἐπιχώριοι καὶ ἀλλοδαποὶ φοιτηταί, διδασκόμενοι ὑπ' αὐτοῦ τὰ φιλοσοφικά, μαθηματικά καὶ θρησκευτικὰ μαθήματα. Εἰς τὴν σχολὴν δ' αὐτοῦ φοιτήσας ἱκανὰ ἔτη καὶ Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθηνοδώρου καὶ διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀριγένους προσειλκύσθη εἰς τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐγένετο θεολόγος, ἐν ᾧ ἦν ἐθνικὸς καὶ ἐσπούδαζε τὰ νομικά. Ὁ Γρηγόριος ἀπολυόμενος τῆς σχολῆς ταύτης καὶ ἀποχωριζόμενος τοῦ Ὀριγένους ἐξεφώνησε πανηγυρικὸν λόγον, δι' οὗ ὡμολόγει χάριτας πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον διδάσκαλον, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ποίησιν, τὴν γεωμετρίαν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ ἔπειτα εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν θεολογίαν. ⁽¹⁾

Ὁ Ὀριγένης προτιθέμενος νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γορδιανοῦ (238) ἐπέρασεν εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς

natum, non propter dogmatum novitatem non propter haeresin, ut nunc adversus eum rabidi canes simulant, sed quia gloriam eloquentiae eius et scientiae ferre non poterant, et illo dicente omnes muti putabuntur».

(1) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. κεφ. 26, 27 καὶ 30· ὄρα καὶ πανηγυρικὸν λόγον Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ εἰς τὸν Ὀριγένην.

Βιθυνίας, ἵνα ἐπισκερθῆ τὸν φίλον αὐτοῦ Ἀμβρόσιον, μόλις ἐξεληθόντα τῆς φυλακῆς, εἰς ἣν ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμίνου τοῦ Θρακῆς (235 — 238), ὅστις διέταξε νὰ φυλακίζωνται οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ φονεύωνται μόνοι οἱ ἄρχοντες τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ὡς αἴτιοι τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Ἐπισκερθεὶς δὲ τὸν Ἀμβρόσιον, ὡς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μαρκέλλαν, ἔρχεται ἐκ Νικομηδείας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διατρέψας χρόνον τινὰ ἐν αὐταῖς ἐπιστρέφει εἰς τὴν Καισάρειαν. (1) Ἐντεῦθεν δὲ προσεκληθῆ εἰς τὴν Ἀραβίαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς, ὅπως ἀναίρεσῃ τὰς αἰρετικὰς πλάνας Βηρύλλου, τοῦ ἐπισκόπου Βόστρων, πολυμαθοῦς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, ὅστις φρονῶν τὰ τῶν Μοναρχιανῶν ἰσχυρίζετο, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἰδία ὑπόστασις, ὡς πρόσωπον, δὲν προὔπηρχε πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ, οὐδὲ θεότητα ἰδίαν εἶχεν, ἀλλ' ἐνυπῆρχεν εἰς αὐτὸν μόνον ἡ πατρική. (2) Ὁ Ὠριγένης συνομιλήσας μετ' αὐτοῦ καὶ κατορθώσας νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν ὑγιᾶ διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας ἀνεχώρησε. Βραδύτερον δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀραβίαν, προσκληθεὶς ὑπὸ τινος ἐν αὐτῇ συγκροτηθείσης συνόδου πρὸς καταπολέμησιν τῆς αἰρέσεως, τῆς διδασκούσης, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ συναποθνήσκει μετὰ τοῦ σώματος καὶ συνδιαφθείρεται, ἀλλὰ πάλιν ἀναστήσεται μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἀναστάσεως. (3) Ἐλθὼν δὲ ἠδυνήθη νὰ μεταβάλῃ τὰς πεπλανημένας διανοίας τῶν αἰρετικῶν καὶ νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐριδιὰ. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἠδυνήθη, ὡς φαίνεται, νὰ καταπραύνη καὶ τὴν ὀμότητα τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Ἀραβῆς (244—249), πέμψας εἰς αὐ-

(1) Ἀπάντησις τοῦ Ὠριγένους εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀφρικανοῦ σταλεῖσα ἐκ Νικομηδείας ὄρα τὰ ἔργα τοῦ Ὠριγένους τόμ. Α'. κατὰ τὴν ἀρίθμησιν αὐτῶν ἐκδ. Migne. πρῆλ. Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 32.

(2) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 33.

(3) Αὐτόθι στ' 34 καὶ 37.

τόν, ὡς καὶ εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Σεβήραν, ἐπιστολάς, δι' ὧν κατέστησε τὸν αὐτοκράτορα τόσον εὐν.υν εἰς τοὺς χριστιανούς, ὥστε ἐπλάσθη ὁ μῦθος, ὅτι καὶ οὗτος ἦν χριστιανός. (1)

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου (249—251) ὁ Ὀριγένης ἤνεγκε καρτερῶς δεσμὰ καὶ σωματικὰς βασάνους καὶ ὅσα ἄλλα μετεχειρίζοντο οἱ διώκται τοῦ χριστιανισμοῦ. (2) Ἀλλὰ τίθεται τὸ ζήτημα, ἀπέθανεν ὁ Ὀριγένης μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον; Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ εἴδους τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ὑπάρχουσι διάφοροι γνώμαι. Ὁ μάρτυς

(1) Αὐτόθι στ'. 36 καὶ 34. Ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει διήγησιν ταύτην, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Φίλιππος, χριστιανὸς ὢν, ἠθέλησε κατὰ τὴν νύκτα τοῦ μεγάλου Σαββάτου νὰ μετάσχη μετὰ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εὐχῶν· ἀλλ' ὁ προεστὼς τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ εἰσέλθῃ, πρὶν ἐξομολογηθῆ τὰ ἀμαρτήματά του. Ὁ δὲ Φίλιππος προθύμως ὑπήκουσεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἡ διήγησις αὕτη εἶναι μυθώδης 1) διότι καὶ αὐτὸς ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρων αὐτὴν μεταχειρίζεται τὴν φράσιν «κατέχει λόγος» ὅπερ οὐδεμίαν βεβαιότητα ἐκφράζει, ὅτι τοῦτο συνέβη, ἰσοδυναμοῦν τῷ λέγεται· 2) ὁ Ὀριγένης γράφω ἐπιστολάς πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Σεβήραν καὶ συγγράφων ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ τὸ κατὰ Κέλσου σύγγραμμα οὐδαμοῦ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦν χριστιανός· 3) Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, γράφων κατὰ τὸ 253 ἐπὶ τοῦ Οὐαλεριανοῦ, διαδόχου τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἄραβος «οὐδὲ γὰρ ἄλλος τις οὕτω τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων εὐμενῶς καὶ δεξιῶς πρὸς αὐτοὺς διετέθη, οὐδ' οἱ λεγθέντες ἀναφανδὸν χριστιανοὶ γεγονέναι, ὡς ἐκεῖνος οἰκειότατα ἐν ἀρχῇ καὶ προσφιλέστατα φανερός ἦν αὐτοὺς ἀποδεχόμενος» (Εὐσέβ. ἐκκλ. ιστορ. Ζ'. 10), ὑπαινίσσεται καὶ τὸν πρὸ τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀκμάσαντα Φίλιππον, ὡς ἀναφανδὸν γεγονότα χριστιανὸν κατὰ διάδοσιν καὶ δὲν δέχεται αὐτὸν ὠρισμένως ὡς τοιοῦτον· 4) εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα νομίσματα οὐδαμοῦ εὐρίσκεται χριστιανικὸν ἶχνος, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς φέρεται ὁ Φίλιππος ὡς ὀπαδὸς τῆς ἐθνικῆς θρησκείας.

(2) Αὐτόθι στ'. 39.

Πάμφιλος και ἕτεροι πλείστοι, οἵτινες περὶ τοῦ Ὀριγένους ἔλαβον ἀκριβεῖς πληροφορίες παρ' αὐτῶν τῶν ἐωρακότων τὸν Ὀριγένην, λέγουσιν, ὅτι ἐμαρτύρησεν ἐν Καισαρείᾳ κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου. Ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Εὐσέβιος, (1) Ἱερώνυμος (2) καὶ Ἐπιφάνιος, (3) λέγουσιν, ὅτι ἐτελεύτησε φυσικὸν θάνατον ἐν Τύρῳ ἐπὶ τοῦ Γάλλου καὶ Βολλουσιανοῦ ἐν ἡλικίᾳ 69 ἐτῶν καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ. Τὰς γνώμας δὲ ταύτας συνοψίζων ὁ Φώτιος λέγει· «φασὶ δὲ αὐτὸν ὁ τε Πάμφιλος μάρτυς καὶ ἕτεροι πλείστοι, οἵτινες ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐωρακότων Ὀριγένην τὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἠκριβώσαντο, διαδοχῆτι μαρτυρίῳ τοῦ βίου ἐξηλελυθέναι ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας, Δεκίου τὴν κατὰ τῶν χριστιανῶν ὠμότητα πνέοντος. Οἱ δὲ φασιν αὐτὸν ἕως Γάλλου καὶ Βολλουσιανοῦ διαρκέσαντα, καὶ ἐξηκοστὸν ἔννατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγοντα, ἐν Τύρῳ καὶ τελευτῆσαι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι. Ἔστι δὲ μᾶλλον οὗτος ὁ λόγος ἀληθής, εἴ γε αἱ φερόμεναι αὐτοῦ μετὰ τὸν Δεκίου διωγμὸν ἐπιστολαὶ οὐκ ἔχουσι τὸ πλαστόν». (4)

Ἄπορον δὲ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὴν εἰρημένην μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου ὁ μάρτυς Πάμφιλος, ὁ διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου, λέγων, ὅτι ὁ Ὀριγένης ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Δεκίου, διαφωνεῖ πρὸς τὸν μαθητὴν καὶ φίλον αὐτοῦ ἱστορικόν, ἀναφέροντα, ὅτι ἐτελεύτησε φυσικὸν θάνατον μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου. Διὰ τοῦτο συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Φώτιος ἴσως ἐπλανήθη γράψας, ὅτι ὁ μάρτυς Πάμφιλος ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ὀριγένης ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Δεκίου. Ὅτι δὲ ὁ Ὀριγένης ἀπέθανεν φυσικὸν θάνατον μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου μαρτυροῦσιν οὐ μόνον ὁ Εὐσέβιος, Ἱερώνυμος καὶ Ἐπιφάνιος, ἀλλὰ καὶ αἱ διάφοροι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, γραφεῖσαι μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον. Ἴδου

(1) Αὐτόθι Ζ'. 1.

(2) Ἱερώνυμος de vir illust 54.

(3) Ἐπιφάνιος περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν κεφ. 18.

(4) Φώτιος κώδ. 118.

τί λέγει ὁ Εὐσέβιος· «ὁποίας τε μετὰ ταῦτα (= μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου) καταλείπει (ὁ Ὀριγένης) φωνάς, καὶ αὐτὰς πλήρεις τοῖς ἀναλήψεως δεομένοις ὠφελείας, πλεῖστα ἴσασιν τὰνδρὸς ἐπιστολαί, τὰληθῆς ὁμοῦ καὶ ἀκριβῆς περιέχουσι». (1) Πρὸς δὲ τὴν γνώμην τοῦ Εὐσεβίου συμφωνεῖ μᾶλλον καὶ ὁ Φώτιος, ὅστις ἐν τῇ εἰρημένῃ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ εἶπεν· «ἔστι δὲ μᾶλλον οὗτος ὁ λόγος ἀληθής, εἰ γὰρ αἱ φερόμεναι αὐτοῦ μετὰ τὸν Δεκίου διωγμὸν ἐπιστολαὶ οὐκ ἔχουσι τὸ πλαστόν». Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία εἶναι, ὅτι τὸν ταχὺν θάνατον τοῦ Ὀριγένους ἐπέσπευσαν αἱ σωματικαὶ βάσανοι καὶ τιμωρίαι, ἅς ἐπὶ Δεκίου ὑπέστη.

II.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

Ὁ Ἐπιφάνιος ἀναφέρων εἴδησιν, καθ' ἣν ὁ Ὀριγένης συνέγραψεν 6,000 συγγράμματα, δὲν θεωρεῖ αὐτὴν, ὡς ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡς ἀπλῶς φήμην, (2) ἥτις ἠδύνατο εὐκόλως νὰ σχηματισθῇ ἔνεκα τῆς πληθύος τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ὁ Ἱερώνυμος ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ πολλὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐρωτᾷ, «τίς ποτε ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσῃ τόσα, ὅσα αὐτὸς ὁ Ὀριγένης ἔγραψε; τίνα ἀνταμοιβὴν ἔλαβε διὰ ταύτην τὴν ἐργασίαν;» (3) Ὁ αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Ὀριγένης διὰ τὰ συγγράμματά του πολλὰς σπουδὰς ἐποίησε καὶ πολλοὺς πόνους καὶ μόχθους κατέβαλε, λαβὼν δικαίως τὰ ἐπώ-

(1) Εὐσέβιος ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 39.

(2) Ἐπιφάνιος αἴρ. 64 κεφ. 63· «εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὃ περὶ σοῦ ἄδεται, ὅτι ἑξακισχιλίους βίβλους συνεγράψω, ὃ ματαιόπονε».

(3) Ἱερώνυμος epist. 33 ad Paulam· «Quis enim unquam tanta legere potuit, quanta ipse conscripsit? Porro hoc sudore quid accepit pretii?»

νυμα Ἀδαμάντιος καὶ Χαλκέντερος, ἅπερ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς θεωρεῖ συνώνυμα ἐξάγων, ὡς φαίνεται, τὴν σημασίαν τοῦ πρώτου ἐκ τῆς σημασίας τοῦ δευτέρου, γνωστῆς οὐσης. (1) Πρῶτος ὁ Ἀλεξανδρινὸς γραμματικὸς Δίδυμος ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Χαλκέντερος διὰ τὴν περὶ τὰ βιβλία ἐπιμονὴν καὶ τὴν μεγάλην συγγραφικὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. (2) Ὅλως δ' ἀπίθανος φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Φωτίου, λέγοντος, ὅτι ὁ Ὀριγένης ἐπωνομάσθη Ἀδαμάντιος, διότι αἱ ἀποδείξεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ὠμοιάζον πρὸς ἀδαμαντίνους δεσμούς. (3)

Ἡ ἐκδοσις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὀριγένους δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο, ἐὰν οὐ μόνον διὰ λόγων καὶ παρακλήσεων, ἀλλὰ καὶ ἀφθονωτάτων χρηματικῶν μέσων δὲν παρώρμα αὐτὸν ὁ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τοῦ Οὐκλεντίνου προσελκυσθεὶς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν Ἀμβρόσιος. Οὗτος δ' ἐμισθοδότηει τοὺς ταχυγράφους, οἵτινες πλείονες τῶν ἑπτὰ ὄντες καὶ ἀλλάσσοντες ἀλλήλους καθ' ὠρισμένα χρονικὰ διαστήματα ἔγραφον ταχέως τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀριγένους ὑπαγορευόμενα, ἐπίσης ἐμισθοδότηει τοὺς καλλιγράφους, ἐν οἷς καὶ κόραι ἀναφέρονται, οἵτινες πλείονες τῶν ἑπτὰ ὄντες ἀντέγραφον καθαρῶς τὰ ὑπὸ τῶν ταχυγράφων γραφόμενα. (4) Λύ-

(1) Ἱερώνυμος αὐτόθι «ut ad Adamantium nostrumque Chalcenterum veniamus, qui tanto studio in sanctarum scripturarum labore sudavit, ut juste Adamantii nomen acceperit».

(2) Σουίδας ἐν λέξει Χαλκέντερος· «Δίδυμος ὁ γραμματικὸς Χαλκέντερος ἐκλήθη διὰ τὴν περὶ τὰ βιβλία ἐπιμονὴν· φασὶ γὰρ αὐτὸν συγγεγραφέναι ὑπὲρ τὰ τρισχίλια βιβλία».

(3) Φώτιος κώδ. 118· «τοῦτον τὸν Ὀριγένην, ὃν καὶ Ἀδαμάντιον ἐπωνομάζεσθαι φασιν, ὅτι ἀδαμαντίνους δεσμοῖς ἐώκεσαν, οὓς ἂν δῆσειε λόγους».

(4) Εὐσέβιος ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 23. Οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου βιβλιογράφοι εἶναι οἱ καλλιγράφοι πρὸς τὸν Φώτιον κώδ. 121.

τὸς δὲ ὁ Ὀριγένης μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ζήλου, ὃν ὁ Ἀμβρόσιος ἐπεδείξατο περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, λέγων ἔντινι ἐπιστολῇ τὰ ἐξῆς· Ὁ Ἀμβρόσιος νομίζων, ὅτι φιλόπονος εἰμι καὶ πάνυ διψῶ τοῦ θείου λόγου, διὰ τῆς ἰδίας φιλοπονίας καὶ διὰ τοῦ πρὸς τὰ ἅγια μαθήματα ἔρωτος αὐτοῦ μ' ἀνέκρινε καὶ μ' ἐξήταζεν, ὅπως μανθάνῃ. Ὅθεν ἐπὶ τοσοῦτόν με ὑπερτέρησεν, ὥστε κινδυνεύω ν' ἀπαυθῶ πρὸς τὰς αὐτοῦ προτάσεις. Διότι δὲν δύναμαι νὰ δειπνήσω πρὸ τῆς παραβολῆς τῶν χειρογράφων, οὔτε μὲτὰ τὸ δεῖπνον νὰ ἐξέλθω εἰς περίπατον καὶ νὰ ἀναπαυθῶ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κειρῷ τοῦ δεῖπνου καὶ τοῦ περιπάτου ἀναγκάζομαι νὰ φιλολογῶ καὶ ν' ἀκριβῶ τὰ χειρόγραφα. Οὔτε ἔλην τὴν νύκτα δύναμαι νὰ κοιμηθῶ πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος· διότι μέγα μέρος αὐτῆς καταναλίσκω, ἀσχολούμενος περὶ τὴν φιλολογικὴν ἔρευναν. Δὲν θέλω δὲ νὰ μνημονεύσω τοῦ ἀπὸ τῆς πρωίας μέχρι τῆς ἐννάτης καὶ ἐνίοτε μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας χρόνου· διότι πάντες, οἵτινες θέλουσι νὰ ὦσι φιλόπονοι, μεταχειρίζονται τοῦτον τὸν χρόνον πρὸς σπουδὴν τοῦ θείου λόγου καὶ ἀνάγνωσιν. ⁽¹⁾

Δυνάμεθα τὰ συγγράμματα τοῦ Ὀριγένους νὰ διαιρέσωμεν εἰς πέντε τάξεις·

Α. εἰς κριτικὰ καὶ ἐξηγητικὰ συγγράμματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν·

Β. εἰς δογματικά·

Γ. εἰς ἀπολογητικά·

Δ. εἰς ἠθικά καὶ

Ε. εἰς ἐπιστολάς.

Α'.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΡΑΦΗΝ

Ἐκτὸς τῶν κριτικῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ εἰς πολλὰ βι-

(1) Ὀριγ. ἔργα τόμ. Α'. ἐκδ. de la Rue· «Ἀμβρόσιος νομίζων

βλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ σπουδαιότατον κριτικὸν σύγγραμμα αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀναθεώρησις καὶ ἡ ἐπιμελελημένη ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄. ἦν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νεαρός τὴν ἡλικίαν ἐπεχείρησε καὶ ἐν διαστήματι εἴκοσιν ὀκτὼ ἐτῶν εἰς πέρας ἔφερεν. Ἡ δ' αἰτία, ἣτις παρώρμησε τὸν Ὀριγένην νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄, εἶναι αὕτη. Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐφοίτων εἰς τὴν ἐν αὐτῇ κατηχητικὴν σχολήν, συζητοῦντες μετὰ τῶν ἐξ ἔθνῶν χριστιανῶν, ἐχλεύαζον καὶ περιεφρόνουν αὐτούς, ὡς μὴ ἔχοντες τὴν ἀληθῆ γραφὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διότι τὰ ἐκ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄ προσαγόμενα ὑπ' αὐτῶν χωρία πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θρησκείας των δὲν ἔκειντο ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ πρωτότυπῳ κειμένῳ, ὅπερ ἐκεῖνοι ἀνά χειρας εἶχον. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Ὀριγένης ἠθέλησε νὰ κατανοήσῃ τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως προσάγῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτοῦ χωρία, ὥστε νὰ παύσωνται οὗτοι σκώπτοντες καὶ περιφρονοῦντες τοὺς ἐξ ἔθνῶν χριστιανούς, ὡς ἀγνοοῦντας τὴν Ἀγίαν Γραφὴν αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἐσπούδασε τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶτταν. Ἴδού δὲ τί αὐτὸς γράφει· « Ἀσκοῦμεν δὲ μὴ ἀγνοεῖν καὶ τὰς παρ' ἐκείνοις, ἵνα, πρὸς Ἰουδαίους δια-

με φιλόπονον εἶναι, καὶ πάντῃ διψᾶν τοῦ θείου λόγου, ἤλεγξε τῇ ἰδίᾳ φιλοπονίᾳ καὶ τῷ πρὸς τὰ ἅγια μαθήματα ἔρωτι. Ὅθεν ἐπὶ τοσοῦτόν με παρελήλυθεν, ὥστε κινδυνεύειν ἀπαυδᾶν πρὸς τὰς αὐτοῦ προτάσεις. Οὔτε γὰρ δειπνήσαι ἐστὶν ἡμῖν ἀντιβάλλουσιν, οὔτε δειπνήσασιν ἔξεστι περιπατῆσαι καὶ διαναπαῦσαι τὰ σώματα· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις φιλολογεῖν καὶ ἀκριβοῦν τὰ ἀντίγραφα ἀναγκαζόμεθα· οὔτε μὴν ὄλην ἐπὶ θεραπείᾳ τοῦ σώματος τὴν νύκτα ἔξεστιν ἡμῖν κοιμᾶσθαι, ἐπὶ πολὺ τῆς ἐσπέρας τῆς φιλολογίας παρατεινούσης. Ἐῷ δὲ λέγειν καὶ τὰ ἔωθεν μέχρι τῆς ἐννάτης, ἐστ' ὅτε καὶ δεκάτης ὥρας. Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες φιλοπονεῖν, τοὺς καιροὺς ἐκείνους τῇ ἐξετάσει τῶν θείων λόγων καὶ τοῖς ἀναγνώσεσιν ἀντιθέασιν ».

λεγόμενοι, μὴ προφέρωμεν αὐτοῖς τὰ μὴ κείμενα ἐν τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν, καὶ ἵνα συγχρησώμεθα τοῖς φερομένοις παρ' ἐκείνοις· εἰ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις οὐ κείται βιβλίους· τοιαύτης γὰρ οὕσης ἡμῶν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐν ταῖς ζητήσεσι παρασκευῆς, οὐ καταπρονήσουσιν, οὐδ' ὡς ἔθος αὐτοῖς, γελάσονται τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύοντας, ὡς τ' ἀληθῆ καὶ παρ' αὐτοῖς ἀναγεγραμμένα ἀγνοοῦντας». (1) Πρὸς τούτοις ὁ Ὀριγένης ἠθέλησεν, ἐπειδὴ τὰ διάφορα ἀντίγραφα τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. περιεῖλον διαφοράς, προελθούσας εἴτε ἐκ ῥαθυμίας εἴτε ἐκ τόλμης τινῶν ἀντιγραφέων, θελόντων νὰ προσθέτωσιν ἢ ν' ἀφαιρῶσιν εἰς αὐτὴν κατὰ τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα, (2) ν' ἀντιπαραβάλλῃ αὐτὰ πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν ἀρχικὸν κείμενον, ἕπως ἀναθεωρήσῃ αὐτά. Ἐλαβε δὲ ὑπ' ὄψιν ὡς ἐπιβοηθητικὰ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην καὶ ἃς ἀνεῦρεν ἄλλας ἐλληνικὰς μεταφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἀκύλα, Συμμάχου, Θεοδοτίωνος καὶ ὑπὸ τινῶν ἀνωνύμων μεταφραστῶν, ὧν αἱ μεταφράσεις ἦσαν γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέμπτη, Ἑκτη καὶ Ἑβδόμη. Πρὸς δ' εὐκολίαν τῆς παραβολῆς πασῶν τῶν εἰρημένων μεταφράσεων πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν ἀρχικὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Ὀριγένης κατέγραψε πίνακα, ἐν τῷ ὁποίῳ κατ' ἀρχὰς αἱ μεταφράσεις τοῦ Ἀκύλα, (3) τοῦ Συμμά-

(1) Ὀριγένους ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἰούλιον τὸν Ἀφρικανόν. τόμ. Α'. ἔκδ. Migne πρὸβλ. καὶ Εὐσέβ. ἐκκλ. ιστορ. στ'. 16.

(2) Ὁ Ὀριγένης εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Τόμ. ΙΕ'. § 14 λέγει· «νυνὶ δὲ δηλονότι πολλὴ γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορά, εἴτε ἀπὸ ῥαθυμίας τινῶν γραφέων, εἴτε ἀπὸ τόλμης τινῶν μοχθηρᾶς τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα ἐν τῇ διορθώσει προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων».

(3) Ὁ Ἀκύλας ἦν Ἰουδαῖος, ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ὑπῆρξε δ' ἐπὶ τινα χρόνον χριστιανός. Ἐποίησε δύο διαφόρους μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ὧν τὴν

χου,⁽¹⁾ τῶν Ο' και τοῦ Θεοδοτίωνος⁽²⁾ κατεστρώθησαν ἐν συνθέσει, ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων παραλλήλων κειμένων στηλῶν· διὸ αὐταὶ ἐκλήθησαν τετραπλᾶ. Ἐπειτα δὲ πρὸ τῶν στηλῶν τούτων κατεστρώθη τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἑβραϊκοῖς και ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἐν δυσὶ στήλαις, αἵτινες ἦσαν παράλληλοι πρὸς τὰς τέσσαρας εἰρημένους στήλας· διὸ ἀπετελέσθησαν ἕξ στηλαι και ἐκλήθησαν ἕξαπλᾶ. Εἰς τὰς μέχρι τοῦδε στήλας προσετέθησαν ἐκ παραλλήλου αἱ μεταφράσεις Πέμπτη και Ἑκτη⁽³⁾ ἐν δυσὶ στήλαις. Ὡστε σὺν ταῖς εἰρημέναις μεταφράσεσι και τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ δι' ἑβραϊκῶν και ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκλήθη τὸ ἔργον τοῦ Ὠριγένους Ὁκταπλᾶ, ὅπερ μετὰ ταῦτα ἐπωνομάσθη και Ἐννεαπλᾶ, διότι εἰς τὰς μέχρι τοῦδε προσετέθη και ἡ Ἑβδόμη μετάφρασις. ⁽⁴⁾ Ὁ

μὲν μίαν ἐλευθέρως, τὴν δ' ἑτέραν κατὰ λέξιν. Και ἐκ μὲν τῆς πρώτης οὐδὲν διεσώθη, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας πολλὰ τεμάχια. Ἡ κατὰ λέξιν μετάφρασις αὐτοῦ κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ἰερωνύμου (Ἐπιφάνιος περὶ μέτρων και σταθμῶν κεφ. 15. Haneberg Geschichte der Biblischen Offenbarung. 3 ἔκδ. 1863 σελ. 783).

(1) Ὁ Σύμμαχος κατήγετο ἐκ Σαμαρείας και ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεβήρου. Ἡ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετάφρασις αὐτοῦ διακρίνεται ἐπὶ σαφηνεῖς (Ἐπιφάνιος αὐτόθι κεφ. 16. Haneberg αὐτόθι).

(2) Ὁ Θεοδοτίων, ἀνῆκεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἐβιωνιτῶν, ὡς και ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ἀκύλας. Ἐξῆ δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου. Ἡ μετάφρασις αὐτοῦ εἶνε σχεδὸν ὁμοία τῇ μεταφράσει τῶν Ο'. (Ἐπιφάνιος αὐτόθι κεφ. 17 Haneberg αὐτόθι σελ. 784).

(3) Περὶ τῆς Πέμπτης και Ἑκτης μεταφράσεως ὄρα Ἐπιφάνιον αὐτόθι κεφ. 17.

(4) Περὶ τῆς Ἑβδόμης μεταφράσεως ὄρα Εὐσέβιον ἐκκλ. ιστορ. στ'. 16. Σημειωτέον, ὅτι αἱ μεταφράσεις, Ε', Σ', και Ζ', δὲν ἦσαν μεταφράσεις ὅλης τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλ' αἱ μὲν, ἡ Ε' και Σ', περιεῖχον μόνον τὴν πεντάτευχον, τοὺς ἐλάσσονας προφήτας, τοὺς ψαλμοὺς και τὸ ἕσμα τῶν ἑσμάτων, ἡ δὲ Ζ' μόνον τοὺς ψαλμοὺς και τοὺς ἐλάσσονας προφήτας (ὄρα Montfaucon Praelim. in Hexapla Origenis p. 17).

Τὸ Ἑβραϊκὸν ἑβραϊκοῦ γράμμασι	Τὸ Ἑβραϊκὸν ἑλληνικοῦ γράμμασι	Ἀκύλας	Σύμμαχος	Θεός	θεοδοτίων	Ε΄.	Σ΄.	Ζ΄.
	<p>Ουϊωμερ ελωειμ ισρε- σου αιμαι σαρες να- φες αια ουωφωφεφ αλ ααρες αλφαναη ρα- κιη ασαμαιμ</p>	<p>Και εἶπεν ὁ θεός· ἐξεψάτω τὰ ὕδα- τα ἐρηπτόν ψυ- χῆς ζωῆς, και πετηνὸν ἐπιτάμει- νον ἐπὶ τῆς γῆς· ἐπὶ πρόσωπον τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ.</p>	<p>Και εἶπεν ὁ θεός· ἐξεψάτω τὰ ὕδα- τα ἐρηπτόν ψυ- χῆς ζωῆς, και πετηνὸν ἐπιτάμει- νον ἐπὶ τῆς γῆς· ἐπὶ πρόσωπον τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ.</p>	<p>Και εἶπεν ὁ θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕ- δατα ἐρηπτά ψυ- χῆς ζωῆς, και πετηνὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ.</p>	<p>Και εἶπεν ὁ θεός· ἐξερατώσαν τὰ ὕδατα ἐρηπτά ψυ- χῆς ζωῆς, και πετηνὸν πετόμενον ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ πρόσωπον στε- ρεώματος οὐρα- νοῦ.</p>			
	<p>Ουϊδρα ελωειμ εθ- ααδραμ βασαλμω βα- σαλέμ ελωειμ βαρα ωθω ζαχαρ σονακεδα βαρα ωθαμ</p>	<p>Και ἔκτισεν ὁ θεός· σὺν τὸν ἄνθρω- πων ἐν εἰκόνι δια- φορῆ ὁμοίον ἑ- αυτοῦ· ἄρσεν και θηλυ ἔκτισεν αὐ- τούς·</p>	<p>Και ἔκτισεν ὁ θεός· τὸν ἄνθρω- πων ἐν εἰκόνι δια- φορῆ ὁμοίον ἑ- αυτοῦ· ἔκτισεν αὐ- τόν, ἄρσεν και θηλυ ἔκτισεν αὐ- τούς·</p>	<p>Και ἐποίησεν ὁ θεός τὸν ἄνθρω- πον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐ- τόν, ἄρσεν και θηλυ ἐποίησεν αὐ- τούς·</p>	<p>Και ἔκτισεν ὁ θεός τὸν ἄνθρω- πον ἐν εἰκόνι αὐ- τοῦ, ἐν εἰκόνι θεοῦ ἔκτισεν αὐτούς· ἄρ- σεν και θηλυ ἐποί- ησεν αὐτούς·</p>			

ΕΡΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΚΑΘΗΛΩΝ ΚΑΝΙΣΤΡΑΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

προηγούμενος πίναξ δεικνύει σαφέστερον τὰς στήλας, ἐν αἷς ὁ Ὠριγένης κατατάξας τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἑβραϊκοῖς καὶ ἑλληνικοῖς γράμμασι καὶ τὰς διαφόρους μεταφράσεις εἰργάσθη ἐπιστημονικῶς καὶ κριτικῶς πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄.

Ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Ὠριγένης εἰργάσθη εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν Ο΄, εἶναι ὁ ἑξῆς: Ὅσα χωρία ὑπῆρχον ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο΄, δὲν ἔκειντο ὁμοῦς ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ἀρχικῷ κειμένῳ, οὐδὲ ἐν ταῖς μεταφράσεσι τοῦ Ἀκύλα καὶ τοῦ Συμμάχου, ἐσημείωσεν αὐτὰ δι' ἐνὸς ὄβελου, ἔχοντος τοῦτο —|, ἢ ἐκεῖνο — το σχῆμα, χωρὶς νὰ τολμήσῃ ν' ἀποκόψῃ καὶ ἀποβάλλῃ αὐτά. Ὅσα δὲ χωρία δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο΄, ἔκειντο ὁμοῦς ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις μεταφράσεσι, παρελάμβανεν αὐτὰ ἐκ τῶν μεταφράσεων καὶ προσέθετεν αὐτὰ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄. σημειῶν αὐτὰ δι' ἀστερίσκων, ἐχόντων τοῦτο ÷|÷, ἢ ἐκεῖνο ·X· τὸ σχῆμα. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναθεώρησεως ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος Ὠριγένης οὕτω πως: «Τὴν μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διαφωνίαν, Θεοῦ διδόντος, εὔρομεν ἰάσασθαι, κριτηρίῳ χρησάμενος ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι: τῶν γὰρ ἀμφιβαλλομένων παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων διαφωνίαν, τὴν κρίσιν ποιησάμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων, τὸ συναῖδον ἐκείναις ἐφυλάξαμεν, καὶ τινὰ μὲν ὠβελίσσαμεν, ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μὴ κείμενα, οὐ τολμήσαντες αὐτὰ πάντῃ περιελεῖν: τινὰ δὲ μετ' ἀστερίσκων προσεθήκαμεν, ἵνα δῆλον ᾗ, ὅτι μὴ κείμενα παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων συμφώνως τῇ Ἑβραϊκῇ προσεθήκαμεν: καὶ ὁ μὲν βουλόμενος πρόηται ταῦτα: ᾧ δὲ προσκόπτει τὸ τοιοῦτον, ὁ βούλεται περὶ τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ἢ μή, ποιήσῃ». (1) Ἐκτὸς δὲ τῶν ὄβελῶν καὶ τῶν ἀστερίσκων, τῶν δύο τούτων κριτικῶν σημείων, μετεχει-

(1) Ὠριγένης εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον τόμ., ΙΕ΄. § 14. πρβλ. καὶ Ἐπιφάνιον περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν κεφ. 2.

ρίσθη ὁ Ὀριγένης καὶ τοὺς λιμνίσκους, ἔχοντας τὸ σχῆμα τοῦτο $\text{--}\dot{\text{--}}$, καὶ τοὺς ὑπολιμνίσκους, ἔχοντας τὸ σχῆμα τοῦτο $\text{--}\text{--}$. (1)

Οὕτω δὲ ὁ Ὀριγένης ἀσχοληθεὶς, ὡς εἶπομεν, 28 ἔτη εἰς τὸ μέγα καὶ κολοσσιαῖον κριτικὸν ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ τῆς ἐπιμεμελημένης ἐκδόσεως τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. ἀπεπεράτωσεν αὐτὸ περὶ τὸ 235 μ. Χρ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔργον διεσώζετο κατ' ἀρχὰς ἐν Τύρῳ, εἶτὰ δὲ ἐν Καισαρείᾳ, εἰς ἣν μετέφερον αὐτὸ ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Πάμφιλος καὶ ἔνθα ὁ ἱερός Ἰερώνυμος ἰδὼν αὐτὸ ἐπωφελήθη. (2) Ὁ δὲ Montfaucon, ὁ διατελέσας μέλος τῆς Académie des inscriptions et belles lettres ἐν Παρισίοις, ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1713 εἰς δύο ὀγκωδεστάτους τόμους πάντα τὰ διασωθέντα τεμάχια τοῦ Ὀριγένους ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Hexaplorum Origenis quae supersunt». Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ὀλίγα μέρη ἔμειναν κενὰ καὶ ἀτελῆ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Montfaucon, διὰ τοῦτο ὁ Lœsner, ὁ Semler, ὁ Scharfenzberg καὶ τινες ἄλλοι εἰργάσθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐπήνεγκαν προσθήκας καὶ διορθώσεις εἰς αὐτά. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Field ἐργασθεὶς δέκα ἔτη καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς μέχρι τοῦδε γενομένας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ὀριγένους κριτικὰς προσθήκας καὶ διορθώσεις ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τόμους ἀπὸ τοῦ 1867—74 ἐν

(1) Ὁ Ἐπιφάνιος αὐτόθι κεφ. 8 ὁμιλεῖ περὶ τοῦ σχήματος τῶν λιμνίσκων καὶ ὑπολιμνίσκων ὡς ἐξῆς: «Λιμνίσκον γοῦν τὸν οὕτω γραφόμενον ὡς ἔχει τὸ προκείμενον $\text{--}\dot{\text{--}}$ σημεῖόν ἐστι, γραμμὴ μία, μεσολαβουμένη ὑπὸ κεντημάτων δύο, εἴτουν στιγμῶν, μιᾶς μὲν ἐπάνω οὔσης, τῆς δὲ ἄλλης ὑποκάτω» καὶ «ὁ γοῦν ὑπολιμνίσκος τοιοῦτόν ἐστι σημεῖον $\text{--}\text{--}$, ἀπλῆ δηλονότι γραμμὴ, ὀβελοῦ τὸ σχῆμα ἔχουσα, ὑποκειμένην δὲ ἔχουσα στιγμὴν, ἧγουν κέντημα». Ὁ Ἐπιφάνιος ὁμιλεῖ ἐνταῦθα καὶ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν λιμνίσκων καὶ τῶν ὑπολιμνίσκων, πρὸς κεφ. 17 τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Ἐπιφανίου.

(2) Ἐπιφάνιος αἶρ. 64 κεφ. 3. περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν κεφ. 18. Ἰερώνυμος Comment. in Titum III.

Ὁξωνίῳ τὴν ἔκδοσίν του, ἣτις χρησιμεύει σήμερον ὡς βάσις πρὸς τὴν περαιτέρω ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τοῦ κολοσσιαίου κριτικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἀνδρός.

(ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ
ΤΩΝ ΟΠΟΥΝΤΙΩΝ ΛΟΚΡΩΝ.

Ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων οἱ Λοκροί, καθάπερ αἱ πλεῖσται τῆς Ἑλλάδος πολιτεῖαι, ἐβασιλεύοντο εἰσέτι, εἰς τινὰς δὲ μόνον ἤρξατο ἤδη ν' ἀναφαίνεται ἢ πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν ἢ τὴν δημοκρατίαν τάσις· ὅθεν ὁ Ὅμηρος ἐξυμνῶν τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα διὰ τῆς γνωστῆς ἐκείνης τοῦ Ὀδυσσεῶς ῥήτρας

Οὐκ ἀγαθὸν πολικοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς,
ὧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγγυλομήτεω

Σκῆπτρον τ' ἢ δὲ Θέμιστος, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ.

ἀναφέρεται πάντως εἰς τὸ παρελθόν, καθόσον ἡ προλαβοῦσα σχέσηις ὑπῆρχε τοῖς πᾶσι γνωστῇ. Οὕτω τοίνυν, ὡσπερ προεῖρηται ἡμῖν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἡμῶν περὶ Λοκρῶν τῶν Ὀπουντίων πραγματεῖα, ὁ Φύσκος, ὁ Λοκρὸς καὶ ὁ Ὀποῦς ὑπῆρξαν οἱ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ μυθῶδει ἐποχῇ βασιλεῖς τῶν Ὀπουντίων. Ὁ Ὅμηρος τὸν Αἴαντα τὸν Ὀϊλέως καλεῖ ἡγεμόνα αὐτῶν. Ἐνα λοιπὸν ἡγεμόνα, ἕνα κοίρανον, ἔχοντα τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις παρ' Ὀπουντίοις, περὶ τὸν ὅποιον ἴσταντο οἱ ἀριστῆες· διότι οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι λαοί, ἐκ τῶν λίθων τῆς Πύρρας καὶ τοῦ Δευκαλίωνος καταγόμενοι ἐγέννησαν ἐκλεκτὴν τινὰ γενεάν, ἣτις ποσῶς δὲν συνεπεμίγη ξένης χώρας λαοῖς, εἰ μὴ μετὰ πολιτῶν Ἑλλήνων ἐκ διαφόρων τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἐλθόντων. Τῇ γενεᾷ ταύτῃ ὁ Θηβαῖος ποιητῆς ἀφιέρωσε τὴν πρὸς Ἐφάρμοστον τὸν Ὀπούντιον ᾠδὴν, δι' ἧς